

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

Пояснювальна записка
до дипломного проекту магістра
на тему:

**НАТЮРМОРТ «ОСІННІЙ НАСТРІЙ» ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ
КОМПОЗИЦІЇ СКЛАДНОГО ПРОСТОРОВОГО НАТЮРМОРТУ
СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

*Текст містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело*

Виконала: студентка 2 курсу, групи 20 МГОМ
ОС магістр,
023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
Соченко Людмила Анатоліївна

Керівник: Сова О.С., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого
мистецтва
Національного педагогічного
університету
імені М.П. Драгоманова

Рецензент: Решетньова Г.О., кандидат
мистецтвознавства, завідувач
навчальної лабораторії композиції
кафедри живопису і композиції
Національної академії образотворчого
мистецтва і архітектури

КИЇВ 2021

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого мистецтва
 Освітньо-кваліфікаційний рівень **магістр**
 Напрямок підготовки **02 Культура і мистецтво**
 Спеціальність **023 Образотворче мистецтва, декоративне мистецтво,
 реставрація**

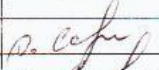
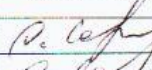

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Завідувач кафедри
 професор Шевнюк О. Л.
 “20” жовтня 2020 року

**З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ СТУДЕНТА**

Соченко Людмила Анатоліївна
 (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проекту): Натюрморт «Осінній настрій» та методика навчання композиції складного просторового натюрморту студентів закладів вищої освіти керівник роботи (проекту): Сова Ольга Сергіївна
 (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
 затверджені наказом від “20” жовтня 2020 року №3
2. Строк подання студентом роботи (проекту) “15” листопада 2021 року
3. Вихідні дані до роботи (проекту): Виконано авторський твір «Осінній настрій», робота виконана у техніці олійного живопису на полотні, розроблена методика навчання композиції складного просторового натюрморту студентів закладів вищої освіти.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
  - Дослідити історію виникнення та розвиток натюрмортного жанру.
  - Проаналізувати образотворчий доробок за темою дослідження та розробити авторський твір «Осінній настрій».
  - Доповнити методику навчання студентів складної просторової композиції у натюрморті.
  - Обґрунтувати ціле змістовну складову навчання композиції натюрморту студентів закладів вищої освіти.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
Полотно, олія, розмір 100x120 см.

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Сова О.С. к.п.н., доцент		
2	Сова О.С. к.п.н., доцент		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи (проекту)	Срок виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Затвердження теми дипломного проекту	вересень 2020 р.	Викон.
2.	Збір теоретичного, практичного та творчого матеріалів до дипломного проекту	жовтень 2020 р.	Викон.
3.	Затвердження ескізів дипломного проекту	жовтень 2020 р.	Викон.
4.	Творча робота над дипломним проектом	вересень 2021р.	Викон.
5.	Формулювання висновків дипломного проекту	жовтень 2021 р.	Викон.
6.	Попередній захист проекту	листопад 2021 р.	Викон.

7. Дата видачі завдання 20__ р.

Студент

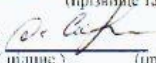
(підпис)

Соченко Людмила Анатоліївна

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту)

(підпис)

Сова О.С.

(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Примітки:

1. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломної роботи (проекту) і контролю за ходом роботи з боку кафедри і директора інституту (декана факультету).
2. Розробляється керівником дипломної роботи (проекту). Видається кафедрою.
3. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки

Форма № Н-9.03

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОГО ПРОЕКТУ

Направляється студент Соченко Людмила Анатоліївна
(прізвище та ініціали)
до захисту дипломної роботи (проекту)
за напрямом підготовки **02 Культура і мистецтво**
спеціальністю **023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація**
на тему: Натюрморт «Осінній настрій» та методика навчання композиції
складного просторового натюрморту студентів закладів вищої освіти >

Дипломний проект і рецензія додаються.

Декан Факультету _____ проф. Олефіренко Т. О.

Довідка про успішність

Соченко Людмила Анатоліївна
(прізвище та ініціали студента)

за період навчання на факультеті педагогіки та психології з 20 20 року до
20 21 року повністю виконав навчальний план за напрямом підготовки,
спеціальністю з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно 70,59%, добре 29,41%, задовільно 0 %;

шкалою ECTS: A 70,59%; B 23,53%; C 5,88%; D 0 %; E 0 %.

Секретар факультету

А. Олександрівна
(підпис) Анатоліївна
(прізвище та ініціали)

Висновок керівника дипломної роботи (проекту)

Студентка

Соченко Л. А. старанно працювала над кваліфікаційною роботою. У творчій роботі досягнута високий рівень виконання авторського твору. Методичні роботи пройшли апробації на міжнародних і всесвітніх наукових конференціях та наукових публікаціях.

Керівник роботи (проекту) *Р. С. С.*
(підпис)

“ 09 ” *чудня* 20 *21* року

Висновок кафедри про дипломну роботу (проект)

Дипломний проект розглянуто.

Студент **Соченко Людмила Анатоліївна**
(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даного проекту в Державній екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

образотворчого мистецтва *О. Л. Шевнюк* професор **О. Л. Шевнюк**

Примітки:

1. Зазначаються дані щодо навчальних досягнень студента за період навчання у вищому навчальному закладі, висновок керівника дипломної роботи (проекту) та висновок кафедри про дипломну роботу (проект).
2. Формат бланка А5 (148×210 мм), 2 сторінки.

ВІДГУК НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Соченко Людмила Анатоліївна

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставраціяОКР магістр

Тема дипломної роботи

Натюрморт "Осіньні настрої" та методика навчання композиції складного просторового натюрморту студентів закладів вищої освітиМатеріали полотно, акри

1. Актуальність теми Розробки методичного інструментарію з навчання композиції саме складного просторового натюрморту навчання присвячено недостатньо уваги, тому це питання є досить актуальним в наш час. Розробка та доповнення методички навчання особливостей композиційної побудови просторових натюрмортів стало основним завданням кваліфікаційної роботи магістрівки.
2. Позитивні якості роботи Соченко Л.А. виконуючи дипломний проект створила авторський, самодійний, завершений мистецький твір, виконання якого передбачало професійне володіння технікою декоративного живопису та композиційними навичками. Теоретичне дослідження було надано у мистецтвознавчій та науковій літературі за темою роботи.
3. Практична цінність висновків і рекомендацій У пояснювальній записці до кваліфікаційної роботи магістратки було зафіксовано високий рівень методичних знань з навчання студентів закладів вищої освіти композиції просторового натюрморту. Авторська методика була апробована на Всеукраїнській та Міжнародній конференціях та опублікована в науковому журналі.

4. Наявність недоліків

До недоліків можна віднести певні локальні
кето часті у твердих роботах. Проте загальні
кето часті не є значущими та суттєвими
і не впливають на загальне позитивне
враження від кваліфікаційної роботи.

4. Загальна оцінка роботи

Кваліфікаційна робота виконана на
високому професійному рівні і
заслужує високої оцінки.

Науковий керівник

Канд. пед. наук, доцент кафедри образотворчого
мистецтва педагогічного факультету
ННУ імені М. М. Драгоманова

(підпис)

Сова О. С.

(прізвище, ініціали)

«08» грудня 20 21 р.

РЕЦЕНЗІЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Соченко Людмила Анатоліївна

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Зі спеціальності 023 образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

ОКР майстр

Тема дипломної роботи

Натюрморт „Осінній настрій“ та методика навчання композиції складного просторового натюрморту студентів закладів вищої освіти

1. Висновок про ступінь відповідності виконаної роботи дипломній кваліфікації і профільуючій спеціальності

Дипломний проект студентки відповідає дипломній кваліфікації та профільуючій спеціальності

2. Перелік позитивних якостей роботи (з виділенням елементів творчості)

Робота дипломанти виконана на високому рівні як з практичної, так і з теоретичної частини. У теоретичній частині висвітлено історію виникнення жанру натюрморт, проаналізовано твори творчих митців минулого та сучасних художників, які працюють у цьому жанрі. Розгорнуто подано методику викладання композиції складного просторового натюрморту для студентів вищих навчальних закладів (ВНЗ). Практична частина роботи виконана на професійному рівні. Помірюва таме було підібрано з урахуванням всіх нюансів, перелічених у теоретичній частині. У порівнянні з ескізом (рис. В.1.1), робота стала більш „зібракою“ але трохи втратила авторську асоціативність. Загалом, студентка продемонструвала високий рівень фаховості при виконанні складної просторової композиції натюрморту

3. Перелік основних недоліків роботи

1. У теоретичній частині роботи присутні незначні орфографічні та граматичні помилки. 2. Висновки теоретичного дослідження не розкривають та не відповідають всім поставленим завданням (відсутня конкретизація різновидів натюрмортів, хоча в тексті вони побіжно згадуються). 3. Рекомендовано більш чітко та конкретно окреслити авторські пропозиції дипломанті щодо доповнення методики навчання студентів композиції складного просторового натюрморту у ВНЗ.

4. Загальна оцінка роботи Дипломний проект заслуговує на позитивну оцінку та може бути допущений до захисту

5. Висновок про можливість присвоєння випускнику кваліфікації Дипломниця Соценко Людмила Анатоліївна заслуговує на присвоєння кваліфікації маістра образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації.

Рецензент _____

В. Ратна

(підпис)

Решетникова Т.О.

(прізвище, ініціали)

Кандидат мистецтвознавства
Завідувач лабораторії навчальної лабораторії композиції
кадрово мистецтву і композиції
Навчально-науковий відділ образотворчого мистецтва і
архітектури

(вказати вчений ступінь, наукове звання, посада та місце роботи)

« 08 » листопада 2021 р.

**Довідка
про результати антиплагіатної перевірки магістерської роботи**

Комісією з академічної етики факультету педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова здійснено перевірку магістерської роботи на тему: Натюрморт «Осінній настрій» та методика навчання композиції складного просторового натюрморту студентів закладів вищої освіти студентки (та) 2 курсу спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація Соченко Людмили Анатоліївни щодо дотримання норм академічної етики.

За результатами аналізу роботи та аналізу звіту подібності, який було згенеровано системою виявлення збігів/ідентичності/схожості компанії UNICHECK, комісія дійшла до наступного висновку (*вибрати один з варіантів*):

1) Комісією не виявлено академічного плагіату. Дана магістерська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

2) *Комісією частково виявлені текстові запозичення – 2,22%, а саме використання загальноживаних фраз. Дана магістерська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.*

3) Комісією виявлено академічний плагіат (обґрунтування факту академічного плагіату додається). Дана магістерська робота не може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

4) Інше

Голова комісії

Секретар комісії

Дата 25.11.2021р.

Матвієнко О.В.

Шулігіна Р.А.

Ім'я користувача:
Матвієнко Олена Валеріївна

ID перевірки:
1009300350

Дата перевірки:
22.11.2021 19:42:42 EET

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
22.11.2021 20:51:45 EET

ID користувача:
95448

Назва документа: Соченко

Кількість сторінок: 40 Кількість слів: 8546 Кількість символів: 66109 Розмір файлу: 71.81 KB ID файлу: 1009326216

2.22% Схожість

Найбільша схожість: 1.43% з джерелом з Бібліотеки (ID файлу: 1005259467)

Не знайдено джерел з Інтернету

2.22% Джерела з Бібліотеки 6 ..... Сторінка 42

0.95% Цитат

Цитати 3 ..... Сторінка 43

Посилання 1 ..... Сторінка 43

0.34% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 1%)

0.13% Вилучення з Інтернету 65 ..... Сторінка 44

0.34% Вилученого тексту з Бібліотеки 128 ..... Сторінка 44

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 27

photo...77 (1).jpg

Q Все Картинки Карты Покупки Ещё

Инструменты

Результатов: примерно 6 (0,82 сек.)

Размер изображения:
876 × 1280

Изображения других размеров не найдены.

Запрос, который может быть связан с изображением: [still life photography](#)

<https://unsplash.com/photos/> Перевести эту страницу

100+ Still Life Pictures | Download Free Images on Unsplash

Download the perfect still life pictures. Find over 100+ of the best free still life images. Free for commercial use ✓ No ... [still life photography](#).

<https://www.format.com/guide/> Перевести эту страницу

Still Life Photography: The Complete Guide - Format

Still life photography is a form of professional photography that depicts inanimate objects or subject matters. ... Still life is a unique genre of photography.

Still life
photograph
y

Переведено с английского языка. - Фотография натюрморта - это жанр фотографии, используемый для изображения неодушевленных предметов, обычно небольшой группы предметов. Подобно натюрмортам, это приложение фотографии к художественному стилю натюрморта. Настоящая фотография, фотография продуктов, фотография еды, фотография найденных предметов и т. [Википедия \(Английский язык\)](#)

Оригинал описания

Отзыв

Похожие изображения

still life photography

Q Все Картинки Видео Новости Карты Ещё

Инструменты

Подборки Безопасный поиск

Похожие изображения

Still life with roses by Cuno...
artnet.com

Evening still life with ros...
livemaster.com - В наличии

Still life №10
artonline24.ru

Untitled (Still Life) - ...
art.nelson-atkins.org

Impressionist floral still lif...
tixgearwarehouse.com - В на...

Bonham's : Samuel John Peplow...
bonhams.com - Нет в наличии

Still Life with Flowers and...
artsandculture.google.com

Synchromist Still Life ...
vikek.org

Spring still life with ro...
kvetras.com - В наличии

Autumn-Still-Life Pain...
eastchirt.com

Still Life with Flowers and Grapes
maedougalluction.com

Произведения Искусс...
ru.artcad.com

Still-life with flowers ...
alalalu

Bill Tansey Art Collection ...
charish.com

Cuno Amiet - Still Life ...
arthuria

Henri Lebasque, «p» Still ...
m.facebook.org

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ НАТЮРМОРНОГО ЖАНРУ	
1.1. Історія виникнення натюрмортного живопису	8
1.2. Аналіз образотворчих аналогів і джерел по темі кваліфікаційної роботи	13
1.3. Реалізація авторської роботи «Осінній настрій», втілення творчої задуми, колористичне та композиційне вирішення твору	20
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ КОМПОЗИЦІЇ СКЛАДНОГО ПРОСТОРОВОГО НАТЮРМОРТУ	25
2.1. Мета і зміст навчання студентів композиції натюрморту	25
2.2. Методика навчання композиції складного просторового натюрморту студентів художньо-педагогічних закладів вищої освіти	28
ВИСНОВКИ	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	37
ДОДАТКИ	40

ВСТУП

Актуальність теми. Мистецтво впливає на суспільство позитивно, розвиваючи його культурну та духовну складову. Звичайно, мистецтво має властивість постійно змінюватись як і погляди людей та настрої у суспільстві, але його актуальність у нашому житті залишиться назавжди. Термін мистецтво, зокрема образотворче, об'єднує у собі такі види як живопис, графіку, скульптуру, декоративно-прикладне мистецтво, архітектуру, різновиди сучасних візуальних інтерпретацій (графіті, інсталяція, стріт-арт, перформанс тощо). Кожен з видів мистецтва поділяється на жанри: натюрморт, пейзаж, портрет, анімалістика та інші.

Натюрморт є найпоширенішим жанром живопису, що зображає неживі предмети, які об'єднані в певну єдину композиційну групу. Розвиток натюрмортного жанру є досить актуальним для мистецтва сучасності. Він продовжує бути предметом для вивчення, аналізу, переосмислення, розвитку та створення нового на основі попереднього досвіду багатьох художників. Адже, натюрморт це не тільки навчальна постановка для студентів закладів вищої освіти, але й твір з глибоким задумом і власною історією, що розкривається особистою живописною мовою. Під час навчання студенти художньо-педагогічних закладів вищої освіти зображають натюрморт як реалістично, максимально точно й близько до натурної постановки, так і творчо, за своїм власним баченням, що дає змогу вивчати цю тему різносторонньо, дослідити притаманні тільки цьому жанру особливості та візуальні можливості.

Розвиток натюрморту в історичному аспекті досліджували в наукових працях такі вчені як Б. Віппер, А. Крвавич, В. Сидоренко та інші. Зокрема, детальне вивчення проблематики та етапів розвитку натюрморту висвітлено в наукових дослідженнях Б. Віппера [4] (у праці «Проблема та розвиток натюрморту») та А. Крвавича [9] (у праці «Натюрморт»). Натюрмортний жанр в сучасному образотворчому мистецтві презентували у своїй творчості П.Сезанн, К. Петров-Водкін, Ж. Шарден, Анрі Матисс, Деніс Саражін та інші відомі майстри.

Аналізуючи наявну теоретичну базу з опанування композиції натюрморту бачимо, що науковці, методисти та художники-педагоги активно вдосконалюють

методичний інструментарій з навчання образотворчого мистецтва, зокрема й натюрмортного жанру. Підтвердження цього бачимо у працях І. Руденко [18], О. Сиви [21], О. Харлан [26], О. Шевнюк [27], присвячених різним аспектам навчання студентів образотворчого мистецтва у закладах вищої освіти. Спираючись на багаторічний практичний досвід, науковці розробили методичні рекомендації щодо застосування сучасних методів, технологій і прийомів навчання студентів зображенню натюрморту, що допомагають вдосконалити професійно-технічний рівень виконання навчальних і творчих робіт.

Отже, проведений аналіз теоретико-наукових джерел за обраною темою кваліфікаційної роботи засвідчив, що методиці навчання студентів композиції складного просторового натюрморту присвячено, нажаль, недостатньо уваги. Саме це посприяло вибору теми диплому: Натюрморт «Осінній настрій» та методика навчання композиції складного просторового натюрморту студентів закладів вищої освіти.

Метою дослідження є доповнення та обґрунтування методики навчання складного просторового натюрморту студентів закладів вищої освіти.

Завдання дослідження:

- дослідити історію виникнення та розвиток натюрмортного жанру;
- проаналізувати образотворчий доробок за темою дослідження та розробити авторський твір «Осінній настрій»
- обґрунтувати цілізмістову складову навчання композиції натюрморту студентів закладів вищої освіти;
- доповнити методику навчання студентів складної просторової композиції у натюрморті.

Об'єкт дослідження – навчання образотворчого мистецтва студентів закладів вищої освіти.

Предмет дослідження – методика навчання студентів закладів вищої освіти композиції складного просторового натюрморту

Для вирішення поставлених завдань наукового дослідження були використані такі теоретичні та емпіричні **методи**: *порівняльно-історичний* – для вивчення філософської, мистецтвознавчої, історичної та психолого-педагогічної літератури з досліджуваної теми; *систематизація, класифікація та узагальнення* -

для визначення структури методів навчання складної просторової композиції натюрморту в системі вищої освіти; *системно-структурний* – для виявлення форм і методів навчання живописного натюрморту в закладах вищої освіти; *моделювальний* – для проектування оптимальних методів навчання студентів композиції натюрморту; *аналіз і спостереження* – для перевірки ефективності розробленої методики.

Наукова новизна дослідження:

- доповнено методику навчання студентів основам композиції складного просторового натюрморту у закладах вищої освіти, що дозволяє сформулювати необхідні вміння та навички;
- конкретизовано особливості композиційного і колористичного пошуку в процесі роботи над авторським натюрмортом;
- уточнено мету і зміст навчання студентів композиції натюрморту;
- подальшого розвитку набули уявлення про форми та методи навчання образотворчого мистецтва у художньо-педагогічних закладах вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає у доборі сучасного методичного інструментарію щодо навчання студентів закладів вищої освіти композиції складного просторового натюрморту, що сприяє покращенню їх спеціальної підготовки, на базі введення в навчальний процес нових практичних завдань з живопису. Матеріали наукового дослідження можуть використовуватися для осучаснення освітніх програм в системі вищої освіти, а також розробки навчально-методичних матеріалів. Розроблена авторська методика може бути ефективно застосована на заняттях з живопису у художньо-педагогічних і мистецьких закладах вищої освіти, а також на курсах підвищення кваліфікації вчителів образотворчого мистецтва; для збагачення методичного інструментарію.

Наукові матеріали проведеного дослідження були представлені у статті автора:

Соченко Л. А. Історична динаміка розвитку натюрмортного жанру. *Інноваційні наукові дослідження: світові тенденції та регіональний аспект*: матеріали II наук.-практ. конф. (м. Харків, 27-28 листопада 2020 р.). Херсон : Видавництво «Молодий вчений», 2020. С. 82-85.

Матеріали наукової роботи апробовано у виступах на конференціях:

- VIII Всеукраїнській науково-практичній студентській інтернет-конференції «Науковий простір студента: пошуки і знахідки», м. Київ, 24 березня 2021 року (Додаток В, Рис.1.1.);
- II Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка образотворчого мистецтва: традиції, сьогодення, перспективи», м. Київ, 15-16 квітня 2021 (Додаток В, Рис.1.2.).

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ НАТЮРМОРНОГО ЖАНРУ

1.1. Історія виникнення натюрмортного живопису

Б. Віпепер у праці «Проблема та розвиток натюрморту» писав: «Процес становлення живописних жанрів аналогічний до процесу самовизначення живопису як такого і може бути представлений на кшталт розгалуження дерева» [4, ст.2].

Образотворче мистецтво – це мистецтво відображення дійсності у вигляді різноманітних образів на площині. Поєднує в собі різні види живопису, графіки та скульптури. Звичайно, образотворче мистецтво вивчає та поділяється на різноманітні жанри, такі як: портрет, магіна, пейзаж, побутовий, анімалістичний, архітектурний, натюрморт та інших. Предметом дослідження стає такий жанр образотворчого мистецтва, як натюрморт [20].

Зорко А.Є. [8] зазначає, що натюрморт – жанр образотворчого мистецтва, який зображає оточуючі людину предмети, які розміщені зазвичай в реальному побутовому середовищі та композиційно організовані в єдину групу. Натюрморт може виступати одним з жанрів станкового живопису, може бути самостійним твором мистецтва або бути складовою частиною композиції та виконувати функцію розкриття смислового змісту твору. В такому випадку натюрморт виконує важливу роль розкриваючи зміст композиції та сюжет картини .

А. Кривавич у дослідження «Натюрморт» писав: «В образотворчому мистецтві натюрмортом називають зображення неживих предметів об'єднаних в одну композиційну групу. Натюрморт може мати як самостійне значення, так і бути складовою частиною композиції жанрової картини або портрета» [9, ст.5].

Вперше елементи натюрморту з'явилися на древніх наскельних малюнках, де зображені речі мали ритуальне значення, різноманітними предметами розписані єгипетські гробниці. В Древній Греції були поширені натюрморти «обманки», які доводили досконали майстерність авторів зображувати предмети та вводили в оману глядачів. Художникам вдалося отримати надзвичайну

ілюзорну подібність зображення з натурою, що іноді навіть птахи намагалися склювати написані елементи .

В 1740-і роки було знайдено зразки мозаїки із Стародавнього Риму, одна з них відноситься до рубежу I-II століть н.е. Подібні мозаїчні композиції, обрамлені орнаментальним малюнком, називалися емблемами [6]. Зокрема на римських мозаїках було знайдено різноманітні предмети, квіти та фрукти. Фрескові розписи Помпеї мали декоративний характер та виступали рекламою або ж несли певний інформаційний характер того, що розміщувалося у будівлі .

Спочатку натюрморт вважали частиною історичної або жанрової композиції, оскільки довгий час він був пов'язаний з релігійними картинами. Техніку натюрмортного живопису використовували для обрамлення квітковими «гірляндами» фігури Богоматері та Христа. Також натюрмортом прикрашали двері шафи або ж використовували для маскуванню стінних полицок. Зазвичай предмети повсякденного вжитку в натюрморті мали додаткове символічне та емблематичне значення [26].

Першою умовою виникнення натюрморту як жанру стало позбавлення мистецтва від релігійного підґрунтя та впливу церкви. Сталося це завдяки появі нових буржуазних відносин, міської ідеології та культури. Тому, в новому реалістичному мистецтві об'єктами живопису стала постать людини у буденному житті, з її почуттями, справами та думками, оточуючими речами [10].

До епохи Відродження та Бароко натюрморту як самостійної картини у європейському мистецтві не було. Предмети активно зображувало і єгипетське і грецьке мистецтво. Їх можна побачити на ранніх стадіях розвитку людської цивілізації в печерних розписах часів палеоліту та неоліту.

Також натюрморт відомий художникам стародавнього Китаю. Натюрморт гармонійно доповнював та деталізував композицію картин, а з часом набув самостійності. Увага китайських художників до явища чи предмету була дуже великою, що навіть з'явилась традиція, за якою художники спеціалізувалися виключно на зображенні тільки одного предмету, намагаючись вдосконалити свої вміння. Такі прагнення китайських майстрів допомогли розвивати та збагачувати натюрмортний жанр у китайському мистецтві [8].

Візантійське мистецтво потребувало створення монументально-узагальнені та піднесено-героїчні образи. Натюрморт відігравав значну роль в епоху Відродження, зображаючи різноманітні предмети побуту майстри передавали благородство та значущість їхнього господаря. Художники за допомогою картин проявляли любов до природи, підносили її сенс, саме це надалі визначило самостійний розвиток натюрмортного жанру [2].

У XV – XVI століттях натюрморт мав поширення в основному як частина живописної композиції. Найбільшого поширення у Європі натюрморт досяг у Голландії, і до кінця XVII століття він заповнив художній ринок зображенням квітів, овочів, фруктів, битої дичини, столового посуду.

Тож, як самостійний жанр остаточно сформувався в XVII столітті в Голландії. Голландці називали його не *nature morte* («мертва природа»), а *still leven*, що означає «тихе життя» та вважається лебединою піснею вмираючого голландського натюрморту. У такій назві відбилася і трепетне ставлення голландських художників до чудесного світу речей [6]. Ніде не було такої вузької спеціалізації, такого заглиблення в обмежену тематику, як у Голландії.

Термін «*nature morte*» з'явився набагато пізніше, ніж виник сам натюрморт, на початку XIX століття – часу повного занепаду та майже повного виродження живописного натюрморту. Це був час розквіту стилю класицизму у Франції. Це був вік Просвітництва та кризи феодальної монархії, що закінчився вихором буржуазної революції 1789 – 1794 рр. [19].

Початок періоду розквіту голландського натюрморту був часом відкриття художниками світу речей та захоплення їх різноманітним багатством. Виникнення натюрморту як специфічного жанру, що має самостійне значення, пов'язане з творчістю Пітера Артсена, якого вважають основоположником цього жанру. Адже, створений Артсеном тип натюрморту знайшов продовження у творчості Франса Снайдера та інших голландських художників. Також своєрідним явищем у голландському натюрморті є зображення м'ясних туш, які ми бачимо також у творчості Рембрандта [9].

Головна тематика голландських майстрів натюрморту – тихе життя предметів, квітів, овочів та фруктів які прикрашають буття людини .

Починаючи з середини XVII століття у голландському натюрморті відбуваються зміни. Формується новий тип розкішного натюрморту з вишуканими фарфоровим та фаянсовим посудом, що наповнений дорогими екзотичними привозними фруктами. Великої популярності набули пишні квіткові композиції краса яких підкреслена білими фарфоровими блюдцями з позолотою. Таким чином, розвиток натюрмортного живопису повністю залежав від життєвих змін та смаку буржуазного суспільства [9].

Широкого розповсюдження в Голландії отримали не тільки натюрморти з квітами, але й картини на яких зображена бита дичина. Такий напрям натюрмортного живопису сформувався завдяки стилю життя буржуазії, улюбленим заняттям яких було полювання на тварин. Подібні композиції створювали такі художники як: Ян Фонк, Корнеліс Лелієнберг та Іоганнес Леманс .

Також великою популярності набули вже згадані вище натюрморти «обманки», які художники виконували для того, щоб ввести глядача в оману та примусити його прийняти зображення за реальність. Майстри вміло використовували світло та тінь, детально прописували фактуру предметів. Подібні натюрморти не обрамлювали в раму, щоб вони виглядали реалістично.

В XVIII столітті натюрморт почав втрачати свою популярність та значення, передовими стали античні та історичні сюжети. А натюрмортні композиції почали використовувати тільки в цілях навчання для молодих художників з академії [6].

Майстри XVIII століття відверто та ніжно полюбляли речі, тому були схильні до натюрмортів «обманок», адже культура цього століття зовсім не боялася ілюзорності. Наприклад, в одній шафі могли бути звичайні книги, а в іншому – майстерно написані на полотні [5].

Крвавич А.П. у праці «Натюрморт» [9] визначив, що на першу половину XIX століття припадає розквіт натюрморту у Франції, тут натюрморт розвинувся у двох напрямках. Перший напрям – мисливський натюрморт ще з голландським колоритом, але вже з французьким виконанням. У картинах вони зміщували биту дичину на передньому плані, також зображували собак, пейзажі, дерева та окремі предмети .

Другий напрям натюрморту пов'язаний з творчістю Шардена. Художник, Жан Батист Шарден у творах більше наблизивсь до чистого натюрморту та уникає змішування різнорідних елементів. Його художнє бачення спрямоване на домашнє життя, на людину у колі сім'ї в атмосфері довіри, у середовищі знайомих предметів повсякденного життя .

Цікавість до натюрмортних мотивів посилилась з появою різноманітних у Європі напрямів мистецтва. Велику увагу приділяли представники французького імпресіонізму. До натюрморту зверталися Едуард Мане, Огюст Ренуар, Клод Моне, П'єр Боннар.

В середині та другій половині XIX століття виник новий напрям в мистецтві, який отримав назву «імпресіонізм», під якого натюрморт потрапив під вплив пейзажу та використання яскравого сонячного світла. Художники які підтримували цей напрям намагалися перебороти академічні засади живопису та перетворити картину в живий витвір мистецтва. Вже в кінці XIX століття натюрморт почав активно розвиватись та став пов'язаним з творчістю майстрів постімпресіонізму, для яких головною темою стало зображення предметного світу [29].

А також розвитку натюрмортного живопису вплинули темперні та олійні фарби, вони прискорили написання картин, завдяки фарбам натюрморт відродився та в подальшому став окремим жанром.

На той час художники-імпресіоністи зробили найбільший переворот в живопису. Вони працювали, зрадивши та не погоджуючись з правилами і принципами академічної школи. На відміну від академістів, створювати твори на біблійні, історичні і міфологічні мотиви, імпресіоністи прагнули відобразити реальне життя, показати побутові сцени. Вони виходили писати свої полотна на відкрите повітря, тобто пленер. Ці художники застосовували переважно яскраві фарби, при цьому основну увагу приділяли грі кольорних відтінків, а не чіткої промальовуванні фігур і деталей [19].

Важливим етапом у розвитку натюрмортного живопису стали шістдесяті роки XIX століття. Цей період часу характеризується конфліктом старих та нових шкіл, в яких художники намагалися знайти нові методи в мистецтві, щоб відтворити та передати дійсність. Результати пошуків митців відобразились на

розвитку натюрморту. В новій фазі розвитку популярності набуває Едуард Мане, імпресіоніст, який бачить не фору, а колір та світло, через які форма стає видимою. Для творчості імпресіоністів натюрморт став улюбленою темою живопису, хоча й поняття «мертва натура» для них було чуже, але тільки не поняття натюрмортного живопису.

Розвиток натюрморту продовжив Сезанн, творчість якого яскраво виражена саме у натюрморті. Поль Сезанн став лідером постімпресіонізму, художником яким захопилася вся Європа. Творчість художників-імпресіоністів позитивно вплинула на розвиток художніх можливостей живопису, проголосивши виникнення нового мистецтва [9].

Образотворче мистецтво кінця XIX – початку XX століття себе вичерпало та прийшло у глухий кут, так вважали теоретики того часу, вони не бачили перспектив для подальшого розвитку та вирішення проблеми. Єдиним варіантом стало повернення до витоків мистецтва та розпочати його заново. Тому кінець XIX – початок XX століття ознаменоване відкриттям стародавніх цивілізацій: Шумеру, Аккаду, Вавилон, Асирії. Мистецтво почало рухатись у напрямку первісного мистецтва та мистецтво різних народів і континентів .

Зокрема український натюрморт XX століття був сформований на основі класичного мистецтва XIX століття з сильним подальшим впливом авангарду та соцреалізму.

Український натюрморт почав набувати популярності на рубежі XIX –XX століття завдяки формування художніх шкіл у Києві, Львові, Харкові та Одесі. Зокрема перші натюрморти українських митців були виконані в імпресіоністичній або пост-імпресіоністичній манері [23]. Сьогодні натюрморт можна вважати одним з улюблених жанрів живопису сучасних майстрів, адже художники можуть створювати різні варіанти композицій натюрморту. За допомогою цього жанру митці мають змогу зобразити сучасний світ через звичайні для суспільства предмети побуту. На основі досвіду попередніх художників різного періоду розвитку сформувалися принципи натюрмортного жанру, які плідно розвиваються сучасними художниками [22].

Отже, варто виокремити основні стадії розвитку натюрмортного жанру:

1. З 1100 р. до н. е. - елементи натюрморту на древніх наскальних малюнках;

2. I-II ст. н.е. – елементи мозаїки Стародавнього Риму;
3. XV – XVI – набуває популярності в країнах Європи;
4. XVII – натюрмортний жанр набуває самостійності;
5. XVIII – XX – відбуваються зміни в натюрмортному живопису в зв'язку з появою імпресіонізму;
6. XX – XXI століття – формування та розвиток сучасного натюрморту.

1.2. Аналіз образотворчих аналогів і джерел по темі кваліфікаційної роботи

Розвиток образотворчого мистецтва пройшов довгий шлях від «печерного живопису» первісності до сучасного мистецтва. Протягом цього часу художники знаходяться в пошуках, вдосконалюючи різні техніки та види живопису, заради найкращої передачі художнього задуму [7].

Натюрмортний жанр розвивали такі художники як Поль Сезанн, Анрі Матисс, К. Петров-Водкін, Ігорь Грабарь, Пол Балмер, Андрій Шустов та продовжує розвивати сучасний український художник Денис Саражин. Завдяки творчості відомих майстрів натюрмортний живопис досліджують такі автори як Б. Віппер (у дослідженні «Проблема та розвиток натюрморту»), А. Крвавич (у дослідженні «Натюрморт»).

Натюрморт був одним з улюблених жанрів французького художника Поля Сезана. Його ідея натюрмортного живопису не була характерною для імпресіонізму. Адже йому важливо було передати не швидкоплинне враження від побаченого, а гармонійне відношення людини з оточуючим середовищем, яке має властивість змінюватись. Художник намагався повернути предметам матеріальність, характер та об'єм [14].

Також відомо, що художник старанно та з великим терпінням підходив до постановки майбутнього натюрморту, довго розставляючи предмети композиції. Але новаторство Поля Сезана полягає в передачі форми предметів. Ставляючи власні натюрморти, майстре враховував не тільки кольорові характеристики предметів, а й ритм, кут зору та контур предметів. Відповідально відносився до побудови відношення світла та тіні у композиції.

Варто проаналізувати натюрморт «Персики та груші» (Додаток А, Рис.1.1) в якому яскраво виражена складна просторова композиція та цікава перспектива. У натюрморті художник використовує метод зворотної перспективи, тобто предмети заднього плану зображені трішки більшими. Під час роботи над натюрмортом Поль Сезанн дивився на предмети з різних точок зору власної майстерні, а також ставав на драбину та дивився на композицію зверху [16].

Кольорові плями покладені виключно по формі предметів, підкреслюючи його реальний колір, контур та об'єм [10]. В даній роботі автор не має на меті застосовувати всі закони перспективи, в ній вільно використано декілька точок зору. На полотні присутня динаміка, вона виражена через широку синю лінію яка проходить від лівого краю стола до правого краю стіни. Таким чином створюючи на картині відчуття динамічності предметів [14].

Кузьма Сергійович Петров-Водкін – радянський художник відомий своїми унікальними натюрмортами. Художник прийшов до цього жанру не відразу, а тільки в 1918-1920 роках, маючи вже індивідуальні особливі риси, які відрізняли його від інших майстрів початку ХХ століття.

Натюрмортний жанр художник відкрив для глядачі по-новому, наприклад відомий натюрморт виконаний у 1932 році «Черемха в склянці» (Додаток А, Рис. 1.2.). Художник навмисне відмовлявся від застосування законів класичної перспективи. Особлива побудова простору в його натюрмортах була засобом розкриття власного бачення зображуваних предметів [3].

Композиція натюрмарту «Черемха в склянці» яскравий приклад використання художником своєрідного бачення перспективи та динаміки предметів [5]. Предмети зображені на столі, червона книга, на ній склянка з черемхою, в правому кутку тарілочка з ложкою та інші деталі розглядаються ніби зверху. Саме цей вигляд «як на долоні» передає чітке композиційне рішення та порядок розставлених предметів.

Натюрморт передає хаос, через заляпане та не прибране блюдо на столі з ложкою в правому кутку, а два листи з чорнильницею майже зникають з полотна. Але над цим усім «як на долоні», у центрі композиції зображена краса та свіжість квітів.

Тож, особливим та унікальним у даному натюрморті є використання своєрідної перспективи художника. Весь натюрморт зображений ніби зверху, таким чином для глядача створюється наче тривимірність зображення. За допомогою правильного використання простору художника вся композиція тримається цілого.

Петров-Водкін писав: «...ніколи не називайте мою перспективу сферичною. Я шукаю живу видимість. Я не маю механічного, фронтального бачення, якого вимагає італійська перспектива. Сферичність я не будую. Я працюю... над живим спостереженням» [17].

Тож, натюрморти Петрова-Водкіна мають великий сенс та відрізняються особливим відчуттям кольору та перспективної побудови. Предмети написані зазвичай не з одної точки зору, а з декількох, подібний метод зображення простору допомагає розширити образотворчі можливості художника. Також можливо майстерно передати форму та об'єм предметів, та допомагає більш точно передати взаємозв'язок предметів та площини [6].

Творчість Анрі Матиса, французького художника та скульптора, представника фонізму відрізняється використанням яскравої палітри кольорів. За допомогою кольору та форми художник передавав емоцію [13].

Ранні натюрморти Анрі Матисса відображають його захопленість класичним мистецтвом, але знайомство з творчістю імпресіоністів назавжди змінило його погляди. Художник починає використовувати більш яскраву палітру кольорів та захоплюється мистецтвом Поля Сезанна. Його натюрморти вражають своєю легкістю та просторовістю, а також використанням кольорових поєднань та орнаментальними мотивами.

Анрі Матісс часто використовує у своїх творах цікаві перспективні скорочення, хорошим прикладом може бути натюрморт виконаний у 1909 р., «Натюрморт з «Танцем» (Додаток А, Рис. 1.3.). У натюрморті зображений цікавий експеримент з простором та кольором. Композиція натюрморту ніби сконцентрована у центрі полотна на вазі з квітами та фруктами але тим самим художник зобразив кут столу який переводить наш погляд на картину «Танець». За допомогою вдало підібраного ракурсу картини, наче вид зверху, глядач може розгледіти предмети які розміщені на столі і тим самим побачити картину яка

знаходиться на підлозі. Тож, художник повернув гострий кут столу так, що спромігся зосередити всю увагу на великому панні «Танець». В даній картині поєдналися площинність зображуваного та тривимірність, від рожевої скатертинки на передньому плані все йде в глибинну площину до широкого столу вкритого скатертиною [25].

Ігор Грабарь – радянський художник русинського походження, який розпочинав свій творчий шлях як імпресіоніст. Його натюрморти виконані в імпресіоністичній манері та наповнені світлом, більшість творів зображають квіткові мотиви.

Художник народився в Будапешті і саме там відбулося його перше знайомство з творчістю європейських художників, імпресіоністів та пост-імпресіоністів. На творчість вплинула творчість П. Гогена, У. Ван Гога та П. Сезанна. Натюрморти Ігоря Грабаря передають його любов до плерного живопису [6].

Відома картина Ігоря Грабаря «Яблука» (Додаток А, рис. 1.4.) написана в 1905 році передає характерну імпресіоністичну манеру живопису автора. Художник використовує лише чотири кольори: червоний, жовтий, синій та білий. Кольори взаємодіють між собою на предметах, синій посуд на жовто-зелені яблука відбиваються на білій скатертині, таким чином об'єднуючи картину в єдину композицію.

Натюрморту характерне й цікаве просторове рішення, вид зверху дозволяє нам роздивитись кожен елемент композиції. За допомогою такого рішення можливо «як на долоні» перерахувати кожне яблуко та зазирнути в середину тарілки.

Денис Саражин – сучасний український художник, народився в м. Нікополь у 1982 році, зараз живе та працює у Харкові. Його називають сучасним українським імпресіоністом. На творчі вподобання художника в плерному та натюрмортному живописі вплинула творчість М. Врубеля та М. Фешина [30].

Художник працює у різних жанрах – портрет, натюрморт та пейзаж. Головним під час створення картин для художника є перетворення реальності аби досягти сильнішого художнього узагальнення. Художник вже знайшов свою оригінальну стилістику, особливо для написання натюрмортних мотивів. Його

натюрморти відрізняються сучасним вирішення композиції та цікавим застосуванням перспективних скорочень. Художник іноді свідомо ігнорує закони перспективи, але це все зацікавлює глядача розглядати полотно та приводить до різних філософських висновків.

Також Д. Саражи не вкладає у власні твори певного філософського сенсу, художник не збирається пояснювати та описувати чітко значення власного твору, він вважає, що все живописні мазки пензля та композиційне вирішення твору стає невербальним поясненням всієї ідеї твору. Митець має вміти правильно наносити необхідний штрих у потрібному місці на полотні та поєднувати колір, лінійний малюнок та композицію так, щоб правильно донести свою основну ідею твору глядачу. Володіння технікою живопису та знання лінійної перспективи допоможуть досягнути власних цілей, говорив у своєму інтерв'ю Дмитро Саражин Інтернет виданню «A T Wilkinson» [30].

Загалом художник пише сільські натюрморти, зображаючи буденність життя, простоту використовуючи звичайні предмети побуду. Важливу роль композиційному вирішення натюрмортної постановки відіграє світло, яке заповнює простір та об'єднує всі предмети.

Натюрморт «Гарбузове королівство» (Додаток А, Рис. 1.5.) вражає своєю оригінальним вирішенням композиції та використанням просторовості. У натюрморті зображений стіл на якому яскрава драперія та гарбузи, стілець біля столу на який спадає драперія та знаходить гарбуз, який забезпечує рівновагу всього полотна. Цікавим вирішенням є ракурс натюрморту, всі предмети знаходяться «як на долоні», автор твору навмисне оминає закони перспективи, але таким чином передає масштаб та красу звичайних побутових, сільських предметів. В своєму натюрморті автор ніби зупиняє глядача та надає змогу насолодитись красою звичайного, простого дерев'яного столу на якому знаходяться тільки зірвані декілька гарбузів. Вид зверху дозволяє роздивитись кожен елемент полотна окремо, та з різних ракурсів, збоку та зверху.

Цікаво є творчість художника Пола Балмера, сучасного американського художника який створює натюрморти не з натури, а з пам'яті.

Варто проаналізувати натюрморт художника «Ранній ранок» (Додаток А, Рис. 1.6.) , він написаний в змішаній техніці. В натюрморті зображені прості

предмети, тарілочка, яблука, чайник та на фоні декілька драперій прямокутної форми. Загальний колорит картини сірий, але розставлені яскраві кольорові акценти які тримають всю композицію цілісно. Перспектива в натюрмортах П. Балмера характеризується великою кількістю ліній горизонту, це означає, що художник в натюрморті має декілька точок зору та площин для зображення предметів. Загалом всі натюрмортні композиції мають вид «як на долоні», кожен предмет зображений зверху або трішки під кутом. Така складно просторова композиція дає змогу художнику розкрити кожен об'єкт та внести певний філософський сенс, який передається також за допомогою форми та кольору. Важливу роль в натюрморті відіграє тінь від предметів, вона необхідна для того, щоб об'єкти композиції виглядали об'ємними та просторовими. До вибору кольору автор підходить відповідально, на початку аналізує кожен предмет натюрмарту, визначаючи загальний колір всієї композиції, далі визначає колір для світла та тіні [15].

Не менш цікавою є творчість сучасного російського художника Андрія Шустова. На творчість художника вплинула такі майстри як Михайло Врубель, Павло Філонов, також художник надихався художниками кінця XIX – початку XX століття.

Його натюрморт (додаток А. Рис.1.7.) – це безсюжетна картина, просто зображення звичайних предметів, фруктів та яскравих драперій. В натюрморті вся увага направлена виключно на зображуваний об'єкт, на його цілісності та матеріальності. Художник розміщує всі предмети на полотні крупним планом, наче відокремлюючи їх від навколишнього світу. Художник декоративно заповнює простір, та створює ритм за допомогою кольорових плям. Головним в натюрмортному живописі художника є колір, Андрій Шустов говорить у своєму інтерв'ю виданню «Art-Catalog»: «Картина – це пляма. Картина – містить багато кольорових плям, які розсипаються наче мозаїка або збираються в скло вітража. У плям суворі ієрархія. Головний колір завжди оточений допоміжними, що підсилюють або послаблюють межі можливостей кольору. Колір, як тапер у німому кіно ліпить емоційний зміст картини...» [28, ст. 3].

1.3. Реалізація авторської роботи «Осінній настрій», втілення творчої задуми, колористичне та композиційне вирішення твору

У процесі навчання студент виконує велику кількість навчальних натюрмортів та має власні вподобання в композиційному розміщенні предметів, кольоровій гамі, тематиці та ракурсу в якому зображувати натюрморт на полотні.

Загалом до теми натюрмарту автор твору звертається не вперше, раніше вже були створені подібні композиції складного просторового натюрмарту. На цей раз метою було вдосконалити ідею композиції натюрмарту в складному ракурсі, вид зверху та продовжити розвивати живописні можливості натюрмартного живопису. Щодо ідеї осінньої тематики натюрмарту, то необхідно було передати затишок, тепло на надзвичайну красу осінньої пори за допомогою предметів побуту.

Втілення творчого задуми розпочалося з пошуку різноманітних реквізитів для композиції осіннього натюрмарту. Завданням було творчо підійти до виконання звичайної постановки натюрмарту на тему: «Осінній настрій». Вся робота була розпочата з спостереження та аналізу різних постановок натюрмартів, як навчальних так і творчих. За допомогою спостереження та аналізу фактури, взаємодії предметів між собою, було визначено необхідні предмети для композиції. За допомогою різної фактури, форми та кольору предметів картина стає індивідуальною та виражає особистість художника.

На початку пошуку художнього образу не було конкретики, були встановлені основні направляючі композиції, від яких і було розпочато створення ритму в композиції. Необхідно було знайти потрібний настрій в предметах та предмети які будуть передавати його глядачеві на полотні. Предмети мали бути простими за формою, але створювати цікаву композицію та гармонійно поєднуватись з паперовими форми на фоні.

Було вирішено виконувати натюрмарт в техніці олійного живопису на полотно на підрамнику, розміром 90 на 140 сантиметрів. Техніка олійного живопису передає фактуру предметів, створює акцент на кольорових співвідношеннях та підкреслює форму предметів за допомогою використання

мастихіну. А головне, що олійний живопис дозволяє передати настрій, емоцію та почуття через гармонійне поєднання кольору.

Тож після підготовчого етапу, вибору предметів ми перейшли до виконання одного з основних етапів роботи – розміщення предметів натюрморту на площині, тобто формування постановки. Було дуже багато спроб поставити вдалу, гармонійну композицію, у нас все вдалося. На початку було забагато предметів, необхідно було зменшити їх кількість та працювати над композицією далі. За допомогою методу спроб та помилок була створена саме та композиція, яка передала настрій осінньої пори та сучасний задум автора для натюрморту.

Оскільки натюрморт має не стандартний ракурс, це ускладнило пошуки композиційного рішення постановки. Вже на початку необхідно було шукати предмети та розставляти їх з урахуванням ракурсу натюрмортної композиції. Було обрано композицію складного просторового натюрморту, вид зверху. Для обраного ракурсу необхідно було продумати всі деталі та знайти саме той ракурс для кожного з предметів. Щоб під час зображення натюрморту з натури на полотні глядачі сприймали все вірно.

Задля того, щоб знайти композиції створювалось багато ескізних замальовок постановки, це вважається першим етапом композиційного розміщення предметів на аркуші паперу. За допомогою таких ескізних пошуків, визначають положення предметів в композиції натюрморту на площині. Ескізи мали різний характер, на початку були просто абстрактні замальовки композиції, далі предмети були конкретизовані та розібрані в тоні.

Під час створення композиції постановки було використане тепле штучне освітлення, за допомогою якого були створені цікаві тіні від предметів натюрморту. Композиція натюрморту складається з простих предметів. У верхній правій частині знаходяться сухоцвіти у вазі, композиційним центром стала тарілка з великим солодким перцем, а поряд знаходиться декоративний кавун, гіркий перець та часник. В даному натюрморті не використано драперії, їх була замінено на звичайний кольоровий папір простих форм.

Варто зазначити, що світло в даній композиції відіграє важливу роль, адже за допомогою штучного освітлення була створена необхідна тінь від предметів,

яка доповнила необхідний простір та завершила композицію. Також для зорового сприймання складного просторового ракурсу, ніби вид зверху.

Після створення постановки натюрморту, ми перейшли до етапу кольорового вирішення натюрморту. Звичайно, що вже на початку вибору предметів поставало питання кольору, адже натюрморт має писатися з натури і вже сама постановка має бути ідеально підібрана по кольоровим масам. Тому, ще на початку створення композиції було проаналізовано назву твору «осінній настрій» та проведено автором особисті асоціації зі словом «осінь», після чого було визначено, що кольорова гама має бути теплою. Всі предмети далі обирались з врахуванням теплої кольорової гами. Тож, для натюрморту була обрана тепла кольорова гама, з додаванням холодних акцентів в падаючу тінь від зображуваних предметів.

Отже, після того як все було узгоджено, наступним етапом стало виконання кольорового ескізу. Було розпочато виконання ескізу за допомогою гуаші (Додаток Б, Рис.1.1.), для того, щоб зрозуміти як вся композиція в кольорі виглядає на аркуші паперу, проаналізувати та провести роботу над помилками і створювати ескізи далі.

Потім було створено ескіз в матеріалі (Додаток Б, Рис.1.2) розміром 50 на 70. Для живопису є головним правильно передати колір форми предмета на площині. Тож під час виконання ескізу в матеріалі з натури, автор порівнювала один предмет з іншим, таким чином виявляючи різницю кольорових та тональних плям. Необхідно було виділити світло, розставити основні акценти та визначити падаючу тінь від предметів.

Виконання дипломного натюрморту на форматі було розпочато з перенесення картону на полотно розміром 90 на 140, перенесення картону виконувалось за допомогою методу «клітинок» (Додаток Б, Рис. 1.3.). За допомогою даного методу ми маємо змогу точно перенести нашу композицію на полотно. Після чого ми перейшли до виконання етапу підмальовку та першої прописки (Додаток Б, Рис. 1.4.). Спочатку був виконаний контурний малюнок кожного предмету, були уточнені розміри предметів, розташування квітів та падаючої тіні від них за допомогою використання пензлика на олійної фарби «індійська жовта». Перша прописка вже виконувалась в кольорі, були

використані локальні кольори предметів. Тож під час першої прописки було визначено основний колір кожного предмету та майже вирішено світлотіньову частину, широкими мазками були позначені квіти. (додаток)

Далі ми перейшли до другої прописки, де було уточнено колір кожного предмету та продовжену роботу над фоном (Додаток Б, Рис.1.5.). Особливу увагу було надано рідючій тині від квітів, адже вона займає значну частину композиції у верхньому лівому кутку полотна. Падаюча тінь для ракурсу вид зверху відіграє важливу роль, адже вона забезпечує просторовість та певний рух.

Далі поступово відбувалась прописка кожного предмету, уточнення форми та об'єму за допомогою кольору та мазків пензля (додаток). Просторовості натюрморту надає світлотіньове рішення, воно допомагає зрозуміти ракурс натюрморту. Тінь від предметів, особливо від квітів наче об'єднує композицію.

Таким чином, поступово, перейшли до етапу завершення та узагальнення всієї композиції. Мастихіном були виконані останні «штрихи» на полотні та додано декілька фактурних моментів квітам та загальному фону натюрмортною композиції (додаток)

Тож, процес створення композиції «Осінній настрій» здійснювався в такі визначеній послідовності:

- створення натурної постановки натюрморту;
- виконання пошукових ескізів композиції;
- затвердження найкращого ескізу;
- розробка колірних та тональних ескізів в матеріалі гуаш;
- виконання ескізу в техніці олійний живопис;
- перенесенні затвердженої композиції на формат 90 на 140;
- знаходження великих колірних співвідношень у натюрморті;
- уточнення та пропис кожного предмету;
- завершення та узагальнення всієї роботи.

Чітке та послідовне виконання кожного етапу під час створення натюрморту забезпечило успішний результат виконання авторського твору.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ КОМПОЗИЦІЇ СКЛАДНОГО ПРОСТОРОВОГО НАТЮРМОРТУ

2.1. Мета і зміст навчання студентів композиції натюрморту

Методичні аспекти композиції натюрмортного жанру висвітлювали у своїх наукових працях І. В. Руденко [18], О. С. Сова [21]. В. М. Труш [27], К. С. Шалварова [27], О. Л. Шевнюк [27] та інші. У навчальних програмах з досліджуваної проблеми наголошувалося на важливості композиції, перспективи та вивчення кольору під час створення чи виконання натюрморту студентами закладів вищої освіти.

Під час вивчення курсу «Академічний живопис» велика увага приділяється натюрмортному жанру. Натюрморт вивчається студентами вищих навчальних закладів ще з першого курсу, за методом «від простого до складного». Головним завданням курсу є сформувати здатність до образної інтерпретації предметів оточуючого середовища, яке формується в процесі виконання завдань на стилізацію складних тематичних натюрмортів.

Навчальні постановки натюрморту займають важливе місце у навчанні студентів вищих навчальних закладів. Адже саме навчальні постановки натюрморту дають змогу зрозуміти та вивчити основи образотворчої грамоти, а саме: перспективу, лінійно-конструктивно побудову форми на лощині, закони світлотіні, поєднання кольору та світла та багато інших аспектів [9].

Головна *мета* навчання студентів композиції натюрморту – це навчити студентів правильно бачити та передавати колір форми предмета на площині у зв'язку з оточуючим середовищем. Студенти мають бути грамотними, розуміти й володіти необхідними професійними термінами, знати історія мистецтв, зокрема історію натюрмортного жанру.

Важливим в навчанні натюрмортного живопису є вивчення основ кольорознавства (колір, тон, колорит, властивості олійного живопису) [1].

Завданням вивчення композиції натюрморту є опанування студентами теоретичних та практичних основ просторової композиції та оволодіння

студентами практичними вміннями та навичками побудови навчальних або творчих постановок. Знання кольорознавства, композиції, перспективи та ритму.

Зміст навчання полягає у виконанні таких завдань::

- живопис простого та багатопредметного натюрморту, в якому відображають просторовість;
- натюрморт з квітами, відобразити складні колірні поєднання;
- натюрморт з гіпсовою головою де відображають взаємодію кольору з предметами (гіпсовою головою людини) та вплив на колір різного освітлення середовища;
- натюрморт з пам'яті, за уявленням та уявою, де проявляється творча особистість студента та знання законів композиції;
- натюрморт на пленері;
- стилізація натюрморту.

Багаторазове повторення завдань з натюрмортного живопису сформують у студентів навички. Адже у студентів вищих навчальних закладів мають бути сформовані такі образотворчі уміння:

- цілісне сприймання та зображування натурної постановки із застосуванням законів композиції, перспективи, ритму та колориту;
- володіння техніками, прийомами та способами роботи олійними фарбами;
- вміння застосовувати отримані знання в процесі навчання на практиці, під час створення творчої роботи.

У результаті навчання студент повинен *знати та вміти*:

- принципи побудови простих та складних предметів;
- закони перспективи та композиції;
- створювати живописні композиції за законами та принципами колірної гармонії;
- творчо використовувати закони побудов, перспективи та композиції у власних постановках натюрморту;
- створювати художній твір користуючись виражальними засобами та прийомами олійного живопису;
- використовувати в практичній діяльності засоби стилізації складно-просторових натюрмортів;

Навчання олійному живопису включає теоретичну та практичну складову. Під час реалізації теоретичної частини навчання акварельного живопису здійснюється знайомство з різними матеріалами та техніками, а практична частина засновується на застосуванні набутих знань під час навчального процесу. В методичну основу навчання натюрмортного живопису покладено доцільність та послідовність викладу матеріалу або виконання натюрмортної композиції. Перші ніж пояснити студентам завдання викладач формулює певні завдання та вимоги які ставляться до певної навчальної постановки.

Під час навчання олійного живопису студенти мають досягнути певного рівня своєї живописної майстерності.

Студенти вищих навчальних закладів мають навчитися виконувати такі завдання:

1. Займатись розвитком композиційного мислення, яке формується під час роботи з натури в рішеннях тональних і колірних пошукових етюдах. Творчий підхід студента виражається у виборі точки зору на композицію та у виборі головного та другорядного.
2. Лінійно-конструктивна побудова складно просторового натюрморту. Студенти виконують малюнок головних предметів та композиційних елементів з урахуванням перспективи та тональності композиції.
3. Колір та тон. Навчальні натюрморти надають можливість студентам формувати вміння відображати вплив світла на колір предмета, передавати колористичну єдність зображення.
4. Створення власних творчих композицій. Після виконання необхідних завдань студенти мають можливість клонувати творчі складно просторові натюрморти та виражати власні почуття через композицію натюрморту.

2.2. Методика навчання композиції складного просторового натюрморту студентів художньо-педагогічних закладів вищої освіти

Під час вивчення живописного натюрморту студенти закладів вищої освіти вивчають різні види натюрмортного живопису та навчаються послідовності виконання навчальних постановок. Як правило студенти вивчають натюрмортний

жанр протягом всього навчання, але більш детально вивчення натюрморту відбувається на першому та другому курсі. Під час навчання на старших курсах студенти виконують самостійні, творчі завдання. Наприклад, це може бути стилізація натюрморту або виконання цілісної композиції просторового натюрморту з складних чи простих предметів.

Методичні засади роботи над натюрмортом базуються на загальній послідовності виконання живописних зображень: композиційних замальовок (короткочасних або довготривалих), невеликих ескізів в кольорі, рисунку композиції натюрморту та живописного виконання довготривалої роботи. Малювання натюрморту слід починати завжди з виконання швидких композиційних начерків [12].

Виділяють такі *форми навчання* студентів закладів вищої освіти:

- практичне заняття;
- індивідуальна та самостійна робота студента;
- лекційні заняття.

Перед тим як перейти до процесу живописного створення натюрморту необхідно розглянути особливості створення композиції постановки натюрморту.

Під час створення навчальної постановки натюрморту необхідно дотримуватися таких правил:

1. *Визначити мету та головну ідею навчального натюрморту.* Необхідно чітко сформулювати перед студентами закладів вищої освіти завдання та практичні навички, які вони мають засвоїти; Відповідність естетичним потребам. Предмети мають бути пов'язані тематично та нести одну певну ідею, бути спільними по значенню.
2. *Вибір предметів.* Під час створення натюрморту необхідно враховувати висоту, розміщення, форму та колір предметів. Предмети необхідно розмістити так, щоб можна було виявити характерні риси кожного предмету та підкреслити їх тональні та кольорові особливості. На початку при побудові натюрмортної композиції потрібно уникати використання предметів, форма яких прикрашена дрібними деталями, де присутні орнаментальні мотиви та предметів складної конструкції. Кольорова гама відіграє важливу роль, вона має бути в першу чергу гармонійною.

Найкраще, якщо основна група предметів буде в теплій кольоровій гамі з холодними відтінками, які будуть додатковими та створювати рівновагу.

3. *Визначитися с форматом натюрморту (горизонтальний або вертикальний).* В одному випадку це може бути прямокутник, який розміщений вертикально або горизонтально, в другому – квадрат або трикутник. Горизонтальний формат найбільш поширений серед навчальних постановок, адже він дозволяє розмістити найбільш вдало велику кількість предметів.
4. *Композиційний центр.* Предмет натурної постановки якому приділена вся увага, можна назвати композиційним центром, інші предмети – доповнення до нього. Частіше за все композиційний центр знаходиться ближче до середини картини.

Завдання які допоможуть студентам засвоїти основні правила створення композиції натюрморту:

Завдання 1. Відібрати предмети для створення навчальної постановки натюрморту враховуючи висоту, форму, колір, фактуру та спільне значення предметів.

Завдання 2. Створити творчу композицію складно просторового натюрморту з простих по формі предметів в теплій колірній гамі.

Практичне заняття є основною формою навчання з набуття необхідних вмінь та навичок. Особливо значну роль практичні заняття відіграють у вивчення спеціальних предметів, таких як: живопис, рисунок, композиція та інші, зміст яких направлений на формування професійних умінь. Для художньо-творчих спеціальностей практичні заняття важливі, під час цих занять студенти реалізують свої творчі бажання та випробовують теоретичні знання, виконують необхідні завдання та професійно розвиваються.

Під час *індивідуальних занять* для студента створюються умови для розкриття його творчого потенціалу та реалізації творчих бажань та вмінь. Також індивідуальні завдання виконуються вже на основі отриманих знань, вмінь та навичок, які студенти закладів вищої освіти отримали під час лекційних та практичних занять. Під час виконання індивідуальних завдань студент проявляє свої творчі вміння та може виконати різні варіанти композиції складно

просторових натюрмортів. На початку студентам необхідно виконати велику кількість композиційних начерків на невеликому форматі. Начерки мають бути виконані з різних ракурсів та точок зору на навчальну постанову, у тому числі і вид зверху, що допоможе проаналізувати положення кожного предмету.

Завдання 1. Натюрморт з простих геометричних фігур в ракурсі.

Завдання 2. Стилзація натюрморту відомого художника у техніці гризайль.

Студенти закладів вищої освіти мають навчитися виконувати швидкі етюди натюрмортних композицій в техніці олійного живопису. Та передати тривимірність зображуваних предметів, об'єм предметів та просторовість. Засвоїти на практиці знання перспективної побудови простих предметів. Працюючи в техніці гризайль студенти мають виявити різницю між тональними співвідношеннями предметів натюрморту. Навчитися замішувати необхідний тон, створювати цілісну композицію та передати матеріальність предметів.

Під час *самостійної роботи* студент вивчає, закріплює та поглиблює раніше вивчений матеріал та здобуває нові знання та практичні уміння самостійно. Що дуже важливо для студентів художньо-творчих спеціальностей. Під час самостійної роботи студент може виконати такі завдання:

Завдання 1. Просторовий натюрморт на контрастні тональні співвідношення у складному ракурсі (вид зверху).

Студенти отримують завдання виконати натюрморт «світле на темному» та «темне на світлому». Мета завдання полягає в тому, щоб навчити студентів оперувати тональними співвідношеннями та передавати просторовість. Працювати у різних техніках, гармонійно поєднувати та змішувати кольори. Навчитися визначати правильні тональні маси в необхідній колірній гамі. Метод роботи зі співвідношеннями або метод «порівняння» допомагає точно знайти та відтворити колірні відмінності між предметами, та передати реалістичний, живописний колір твору [12].

Лекційні заняття не менш важливі, вони вважаються важливою і необхідною формою навчання студентів закладів вищої освіти. Під час лекції студенти отримують всі необхідні знання, частина з яких надалі буде перевірена під час практичних занять.

Під час лекційних занять з навчання студентів композиції складного просторового натюрморту необхідно розглянути такі теми:

- перспективу та правильну побудову простих геометричних фігур та предметів;
- закони живопису, кольору та світлотіні;
- послідовність виконання складно просторового натюрморту;
- закони композиції та інші.

Завдання 1. Проаналізувати композицію натюрмортів Петрова-Водкіна, П. Сезанна та І.Грабаря.

Завдання 2. На основі проаналізованих майстрів створити творчу композиції складного просторового натюрморту.

Також під час лекцій необхідно ознайомити студентів закладів вищої освіти з послідовністю зображення об'єктів натюрморту. Виконання натюрморту складається з таких етапів:

- підготовчого етапу до роботи з олійними фарбами;
- композиційного вирішення постановки на полотні;
- перспективна та конструктивна побудова композиції;
- проведення аналізу натури за кольором та формою, просторовим співвідношенням предметів;
- виконання підмальовку та виявлення світлотіньових відношень;
- знаходження кольорових відношень предметів та малювання об'ємної форми кожного предмету;
- узагальнення твору.

Методи навчання студентів закладів вищої освіти різні. У процесі навчання використовуються творчі, проблемно-пошукові методи, пояснювально-ілюстративні, самостійна та індивідуальна робота студентів без консультацій викладачів, дослідницький та практичні методи. На практиці викладач інтегрує всі методи створюючи універсальні методи які забезпечують хороший результат засвоєння знань та досягнення навчальної мети [11].

На початку вивчення натюрмортного живопису необхідно спочатку виконувати завдання на велику кількість композиційних начерків. Студентам бажано аналізувати натурну постановку з різних точок зору, навіть зверху. Вид

зверху допомагає зрозуміти студентам взаємодію та розташування предметів. Під час виконання на папері начерків необхідно намагатися розміщувати композицію в різних форматах, це допоможе навчитися компоувати предмети та визначати правильність композиційного вирішення.

Важливим для створення натюрморту є знання перспективи, без необхідних знань не можливо побудувати правильний малюнок, тому необхідно відразу вивчати всі закони повітряної та лінійної перспективи та будувати предмети за всіма вимогами. Для студентів необхідно розвивати просторове мислення, цей розвиток відбувається виключно під час вивчення перспективи, її законів та основ. Особливо важливо вивчати закон лінійної перспективи під час зображення об'ємних предметів на площині. Закріплювати знання лінійної перспективи необхідно різними завданнями та вправами на зображення предметів та фігур [12].

Провідними методами навчання натюрмортного жанру ми визначаємо практичні методи, а саме: робота з натури, робота на пленері, метод стилізації.

Практичний метод «робота з натури» полягає у виконанні постановки натюрморту який знаходить перед студентом та композицію якого він має можливість оглянути з усіх боків. Використовуючи *метод співвідношень*, що дозволяє успішно створити достовірний образ натури. Порівнюючи один предмет з іншим, виявляючи відмінності кольорових та тональних плям можна досягнути певного уявлення про природу [9].

Для опанування цим методом нами розроблена низка практичних завдань:

Завдання 1. Виконати з натури швидкі начерки складно просторового натюрморту складеного з простих предметів.

Завдання 2. Виконати складний просторовий натюрморт з натури з акцентом на відтворення матеріальності предметів та повітряної перспективи в техніці олійного живопису.

Завдання 3. Спробувати поставити навчально-творчу постановку натюрморту з акцентом на складно просторову композицію (вид зверху) та виконати декілька швидких начерків в олівці.

Практичний метод «робота на пленері» для навчання студентів композиції складного натюрморту полягає у створення студентами закладів вищої освіти

натюрмортних композицій на вулиці, де є можливість краще дослідити відтворення просторовості та багатоплановості. У природному середовищі студенти мають змогу самостійно створювати складні навчальні постановки та займатись пошуком різних предметів для оригінальності вирішення композиції. Головне завдання студентам навчитись передавати просторовість та повітряність, вплив кольору та світла на предмети, матеріальність. Навчитись розрізняти різні колірно-тональні відмінності предметів у складному просторовому натюрморті за допомогою методу «співвідношень».

Для формування умінь і відпрацювання художніх навичок у методі *«робота на пленері»* авторська методика передбачає виконання таких практичних завдань:

Завдання 1. Виконати навчальну постановку зі складною композицією (вид зверху) з використанням світлої драперії. Виконати швидкий етюд в техніці олійного живопису.

Завдання 2. Виконати живописний натюрморт з натури, передати фактуру предметів та просторовість. Проявити знання повітряної та лінійної перспективи.

Завдання 3. Викладач виставляє перед студентами певну кількість предметів, з яких пропонує скомпонувати власний складно-просторовий натюрморт.

Практичний «метод стилізації» допомагає студентам навчитися аналізувати предмети натюрморту та спрощувати композицію або доповнювати її різними елементами. За допомогою завдань на стилізацію студенти будуть вміти виконувати ескізи композиції реалістичного натюрморту з натури та займатись пошуками вдалого композиційного рішення. Навчатись порівнювати колір та знаходити необхідну колірну гаму для стилізації. Декоративний натюрморт потребує використання різних фактур, які можливо створити за допомогою олійного живопису.

Цей метод включає у себе такі практичні завдання:

Завдання 1. Трансформація предметів складного просторового натюрморту в техніці олійного живопису.

Завдання 2. Стилiзація складно просторової композиції натюрморту.

З огляду на все вищезазначене хочемо підкреслити, що підготовка студентів художніх закладів вищої освіти складний комплексний процес, який передбачає застосування різних форм і методів навчання. Натюрмортний жанр є найпоширенішим в навчальній програмі студентів-художників і вивчається на різних курсах. Програмою передбачено вивчення натюрморту від простих (2-3 предмети) до складних просторових композицій. Виконання всіх передбачених авторською методикою завдань забезпечить поступове формування у студентів умінь відтворення складного просторового натюрморту з натури та виконання його творчої стилізації.

ВИСНОВКИ

Здійснений під час дослідження ґрунтовний аналіз науково-педагогічної, мистецтвознавчої і методичної літератури дозволив написати кваліфікаційну наукову роботу, де у першому розділі було розглянуто історію виникнення натюрмортного жанру та його представників, а також описано послідовність виконання авторського твору «Осіній натюрморт»; другий розділ присвячений методичним аспектам навчання студентів закладів вищої освіти композиції складного просторового натюрморту.

У процесі роботи над теоретичною частиною дипломного проекту було розв'язано поставлені на початку завдання:

1. Під час дослідження історичного аспекту натюрмортного жанру, було виявлено, що натюрморт – це жанр образотворчого мистецтва, присвячений зображенню побутових речей які композиційно організовані в єдину групу. Також було простежено історичний розвиток натюрморту від наскельних малюнків до сучасного живопису. Визначено, що як жанр сформувався тільки в XVII столітті завдяки голландським художникам. Саме XVII століття характеризується занепадом натюрмортного жанру, але завдяки виникненню імпресіонізму в другій половині XIX століття натюрморт знову набуває популярності та нових напрямів.

2. Проаналізовано образотворчий доробок видатних митців, що працювали в натюрмортному жанрі і розвивали його, а саме спадок Поля Сезанна, Пола Балмера, Андрія Шустора, Ігоря Грабаря та інші. Протягом розвитку натюрморту художники постійно знаходились в пошуках та розвивали цей жанр, вдосконалюючи його техніку та живописні можливості. Вивчення художніх аналогів стало підґрунтям для реалізації авторського натюрморту «Осіній настрій» зі складною просторовою композицією, виконаного в техніці олійного живопису.

3. Обґрунтовано цілісмістову складову та методичні основи навчання студентів закладів вищої освіти композиції складно просторового натюрморту. Визначено, що головною *метою* навчання студентів композиції натюрморту є – навчання студентів перспективи, бачення кольору та форми предмета, передавати матеріальність предметів, об'єм та площинність. Оперувати професійними

термінами та історичними даними, щодо виникнення та розвитку натюрмортного жанру. *Завданням* вивчення композиції натюрморту є опанування студентами теоретичних та практичних основ просторової композиції та оволодіння студентами практичними вміннями та навичками побудови навчальних або творчих постановок.

4. Доповнено методичний інструментарій навчання студентів складної просторової композиції у натюрморті. Виокремлено такі *форми* навчання: практичне заняття; індивідуальна та самостійна робота студента; лекційні та семінарські заняття. Досліджено, що у процесі навчання студентів у закладах вищої освіти використовуються творчі, проблемно-пошукові методи, пояснювально-ілюстративні, дослідницькі та практичні *методи*. До провідних *методів* навчання складного просторового натюрморту відносимо саме практичні, а саме «робота з натури», «метод співвідношень», «робота на пленері, «метод стилізації».

Провівши дане наукове дослідження можемо стверджувати, що в процесі застосування авторської методики навчання композиції складного просторового натюрморту у студентів з'являється можливість удосконалення технічного виконання поставлених перед ними завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беда Г.В. Живопись. М.:Просвещение, 1986. 188 с.
2. Бесчастнов Н. Графика натюрморта. М. : Наука, 2008. 255 с.
3. Василишен А.А. Зеркальные вещи и их пространственные отношения в натюрмортах К. С. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zerkalnye-veschi-i-ih-prostranstvennyye-otnosheniya-v-natyurmortah-k-s-petrova-vodkina/viewer> (дата звернення 25. 10.2021).
4. Виппер Б. Р. Проблема и развитие натюрморта. СПб:Азбука-классика, 2005. 384 с.
5. Герчук Ю.Я. Живые вещи. М.: Сов. Худ-к, 1977. 144 с.
6. Дятлева Г. Мастера натюрморта. М.: Вече,2002. 272с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=77456&p=1 (дата звернення 17.10.2021).
7. Жиров В.В. Пошукиобразу в живописі: шляхи та засоби. Арт-простір №2, 2017. С. 75-80.
8. Зорко А. Є. Натюрморт у класичному живописі та академічній художній освіті. Вісник КНУКіМ.: Мистецтвознавство. 2011. Вип. 25. С. 36-43.
9. Крвавич А.П. Натюрморт. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2019. 268 с
10. Кузнецов И. Ю. Западноевропейский натюрморт. М: Сов. Худ-к, 1966. 226 с.
11. Методические указания к практическим занятиям и к выполнению самостоятельной работы «Натюрморт» по дисциплине «Рисунок, живопись, скульптура». Харьк. нац. акад. гор. хоз-ва. Харьков : ХНАГХ, 2011. 27 с.
12. Натюрморт і методика його зображення. Форми і методи роботи педагога додаткової освіти. URL: <http://surl.li/arfxu> (дата звернення 15.10.2021).
13. Орлова Е. Г. Красочный мир Анри Матисса. Основа. 2014. №12 (36). С. 16-22.
14. Останина С. Энциклопедия натюрморта. М.: Олма-Пресс, 2002. 352 с.

15. Пауль Балмер. URL: <https://zoneonearts.com.au/paul-balmer/> (дата звернення 05. 11.2021).
16. Персики та груші: URL: <http://surl.li/arfyc> (дата звернення 25.10.2021)
17. Петров-Водкин К. С. Письма. Статьи. Выступления. Документы. Авт. М.: Советский художник, 1991. 383 с.
18. Руденко І. Виховний потенціал художніх технік у навчанні майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Харків : ФОП Петров В. В., 2016. С. 174–177.
19. Русских Ж. Л. История развития и становления натюрморта как вида изобразительного искусства. Коцепт. 2015. Спецвыпуск №18 URL: <http://e-koncept.ru/2015/75260.htm> (дата звернення 09.10.2021).
20. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зворушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва в Україні ХХ – ХХІ століть. Київ: Ін-тпроблем сучасн.. Мист-ва Акад. мист. в Україні, 2018. 188 с.
21. Сова О. Навчання образотворчого мистецтва на пленері : Навчальний посібник. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 104 с.
22. Соченко Л. А. Історична динаміка розвитку натюрмортного жанру. Інноваційні наукові дослідження: світові тенденції та регіональний аспект: матеріали ІІ наук.-практ. Конф.(м.Харків, 27-28 листопада 2020 р.).Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2020. С. 82-85.
23. Український натюрморт другої половини ХХ - початку ХХІ ст. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2011. 92 с.
24. Украинский натюрморт ХХ в. Альбом – Киев: Галерея НЮ АРТ, 2009, 240с.
25. Фрукти, квіти та панно «Танець». Веб-сайт. URL: http://www.newestmuseum.ru/data/authors/m/matisse_henri/fruits_flowers_pictures_dance/index.php (дата звернення 09. 10. 2021).
26. Харлан О. Д. Натюрморт у живописі й літературі: особливості часопростору. Studia Polsko-Ukraińskie . 2016. № 4. С. 117–129.
27. Шалварова К.С., Шевнюк О.Л., Сова О.С. Труш В.М. Акварельний живопис: практикум: навч. посібник. Київ : Видавничий дім «Кий», 2021. 100 с.

28. Шустов Андрій. URL:<http://www.artkatalog.com/ru/biography/485> (дата звернення 05.11.2021).
29. Ягодовская А. Т. О натюрморте. М.: Сов. Худ-к, 1965. 70 с.
30. Interview with Denis Sarazhim.
URL: <https://www.visualatelier8.com/interviews/2020/10/denis-sarazhin> (дата звернення 05.11.2021).

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклади робіт художників які працювали у натюрмортному жанрі

Рис. А.1.1 П. Сезанн, «Персики та груші»

Рис. А.1.2. К. Петров-Водкін, «Черемха у склянці», 1932 р.

Додаток А

Рис.А.1.3. А. Матисс,
з «Танцем», 1909 р.

Рис. А. 1.4.І. Грабарь «Натюрморт
«Яблука» 1905р.

Рис. А. 1.5. Д. Саражин,
«Гарбузове королівство»

Рис.А. 1.6. П. Балмер
«Ранній ранок» 2019 р.

Рис. А. 1.7. А. Шустов

Додаток Б

Рис. Б. 1.1. Ескіз (гуаш)

Рис. Б.1.2. Ескіз (олія)

Рис. Б. 1.3. перенесення ескізу на формат; «метод клітинок».

Рис. Б. 1.3. Перша прописка

Додаток Б

Рис. Б. 1.4. Друга прописка

Рис. Б. 1.5. Уточнення деталей

Додаток В

Рис. В. 1.1. Сертифікат

Рис. В. 1.2. Сертифікат

Соченко Л.А.

студентка,

Національний педагогічний університет

імені М.П. Драгоманова

ІСТОРИЧНА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ НАТЮРМОРТНОГО ЖАНРУ

Предмети на полотнах майстрів натюрмортного жанру дають нам змогу повернутися на декілька століть назад та проаналізувати мистецтво минулого. Адже через зображення звичайних побутових предметів митці виражали власне бачення світу, свої думки та бажання, в кожній створеній картині є особливий та загадковий сенс. Натюрморт відомий тільки за період свого розквіту, але він має свою не коротку, повну помилок, відкриттів та блукань попередню історію.

м. Харків, 27-28 листопада 2020 р. | 83

Розвиток натюрморту досліджували в наукових працях Б.Р. Віппер, В.Д. Сидоренко [2], Н.М. Сокольнікова. Зокрема детальним вивченням проблем та етапів розвитку натюрморту займався в свої наукових дослідженнях Б. Віппер в праці «Проблема та розвиток натюрморту» [1]. У його дослідженні виокремлено та проаналізовано провідні етапи розвитку натюрморту від найдавніших часів до XX століття.

Натюрморт – це жанр образотворчого мистецтва, який в перекладі з французького означає «мертва натура». Жанр, який присвячений зображенню оточуючих людину речей, розміщених, як правило, в реальному побутовому середовищі з правильною композиційною організацією.

Натюрмортні мотиви можливо прослідкувати ще в мистецтві V–IV ст. до н. е. Перші натюрморти зображали на давньогрецьких і римських мозаїках, зображення виконували на кольорових каменях, на вазах, посуді з різноманітними сюжетами, а також зустрічаються настінні розписи в Помпеях. Для художників Стародавньої Греції та Італії були актуальні побутові, військові та музичні сюжети натюрмортів.

Основні етапи розвитку натюрморту:

- XV–XVI ст. – вихідна точка раннього натюрморту, розглядався як частина історичної або жанрової композиції;
- XVII ст. – розквіт голландського і фламандського натюрмортного живопису;
- XVIII–XX ст. – зміни в натюрмортному живописі з появою імпресіоністів та період відродження жанру;
- XX–XXI ст. – формування сучасного натюрморту та його особливостей.

У період XV–XVI ст. натюрморт розглядався лише як частина історичної або жанрової композиції та не існував як самостійний жанр в системі образотворчого мистецтва. До кінця XVI століття натюрморт мав релігійне призначення, адже мистецтво того часу служило християнство, ілюструючи біблійну тематику. Наприклад, художники Ян Ван Ейк та Караваджо, додавали різноманітні композиції з предметів як частину християнських сцен. Навіть обрамлення для подібних натюрмортів створювали з квітковими гірляндами фігури Богоматері та Христа. Та все ж багато художників продовжували писати натюрморти, але головним завданням вважалися сцени з Біблії. Предметний живопис був необхідний для тренування технічних навичок художника.

XVII століття стало знаковим для натюрморту, цей жанр набуває розквіту завдяки творчості голландських та фламандських художників та знаходить самостійне місце серед інших жанрів. У цей період часу були створені всі основні різновиди натюрморту, а також предмети натюрмортної композиції часто містили релігійне або алегоричне значення. Так, в значенні християнських символів квітка троянди символізувала весну та розквіт, а колочі стебла нагадували про страждання Христа.

У XVIII столітті мистецтво натюрморту продовжувало свій розвиток. Цікавий підхід до натюрмортного живопису прослідковується в творчості Ж.Б.С. Шардена. Його натюрморт складався з простих предметів, які говорили більше про своїх власників, ніж мали певне символічне значення. Натюрморт характеризується вільною композицією, багатством кольорового рішення та глибоким змістом. Таким чином, Ж.Б.С. Шарден розвиваючи закони реалістичного живопису вніс у натюрморт легкість та простоту композиційного рішення.

Зміни відбулися в XIX столітті з появою імпресіоністів, це стало новим етапом розвитку натюрмортного живопису. З середини XIX століття натюрморт потрапив під вплив пейзажу. В живописному натюрморті з'являється яскраве сонячне світло, що різко змінює його кольорову палітру. Особливість полягає в тому, що для імпресіоністів не існує мертвої природи, тільки враження яке виникли в середині художника та буде існувати вічно. Але поняття «мертва природа» зовсім не характерне ідеї імпресіонізму, але художники знайшли вихід і почали писати натюрморти пейзажно, після чого тема натюрморту стала однією з улюблених. Також імпресіоністи Франції ставлять акцент на кольоровому сприйнятті світу речей, вирішують проблеми світлоколірних співвідношень і зображують натюрморт як свого роду декоративне панно. Кінець XIX – початок XX в. – період відродження жанру натюрморту, яке пов'язане з появою майстрів постімпресіонізму, для яких предметний світ стає однією з основних тем.

Початок XX століття став розквітом натюрмортного живопису по всьому світу, він стає рівноправним серед усіх інших жанрів. Натюрморт стає свого роду творчою лабораторією живопису, художники прагнуть розширити можливості образотворчої мови натюрмортного живопису за допомогою активних пошуків кольору, форми та композиції предметів. Новий погляд на натюрморт був сформований після певних мистецьких

експериментів та досягнень такими художниками, як Поль Сезан, Анрі Матіс, Поль Гоген, Ван Гог.

Варто зазначити, що вже наприкінці ХХ та на початку ХХІ століття натюрморт знову набуває нового значення. Погляд на натюрморт ХХІ століття ще не сформований, а тільки розпочинає свій шлях на основі минулого досвіду. Завдяки виникненню інсталяції та перформансу виникають нові можливості для розвитку. Комп'ютеризація розширила можливості митців та надала нові методи зображення. У деяких натюрмортах сучасних художників можна побачити відео та звук і рух до масштабного розміру полотен.

Натюрморт не перестає розвиватись в сучасному світі, адже протягом тривалого часу він формувався як самостійний жанр образотворчого мистецтва. Сьогодні натюрморт є одним з улюблених жанрів митців, адже художники сьогодення можуть створювати різні модифікації натюрморту, використовуючи для роботи над творами різноманітні матеріали. За допомогою даного жанру можна відобразити світ людини через прості побутові предмети. Досвід різнопланових попередніх історичних періодів натюрморту сформував принципи цього жанру, що плідно розвиваються сучасними художниками.

Список використаних джерел:

1. Виппер Б.Р. Проблема и развитие натюрморта. СПб. : Азбука-классика, 2005. 384 с.
2. Сидоренко В.Д. Візуальне мистецтво від авангардних зворушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва в Україні ХХ–ХХІ століть. Київ : Ін-т проблем сучасн. мист-ва Акад. мист-в України, 2008. 188 с.
3. Зорко А.Є. Натюрморт у класичному живописі та академічній художній освіті. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vknukim_myst_2011_25_6.pdf

Рис. В. 1.3. Стаття Соченко Л. А. Історична динаміка розвитку натюрмортного жанру.

Додаток Г

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова
 Факультет педагогіки і психології Кафедра образотворчого мистецтва
 НАЗВА ДИСЦИПЛІНИ: МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
 ТЕМА Аналіз творчого доробку художників які працювали в натюрмортному жанрі

ПІБ викладача	Дата	Пара	Аудиторія	Група	Години
Соченко Л.А.	07.10.21				
Лекція №	5	Лабораторна №		Семинар	

№ з/п	СТРУКТУРА
1.	Підготовка студентів до заняття (мотивація до навчальної діяльності);
2.	Ознайомлення студентів з темою та завданнями лекції;
3.	Виклад нового матеріалу та аналіз понять;
4.	Завершення версії та підведення підсумків;
5.	Надання матеріалу студентам для самостійного опрацювання.
РЕСУРСИ	
1.	Презентація на тему: «Аналіз творчого доробку художників які працювали в натюрмортному жанрі»
2.	Шевнюк О.Л «методика навчання образотворчого мистецтва»

Основні категорії, поняття, терміни, імена
Ритм та динаміка; Композиція та золотий перетин;

№ з/п	Тезисний зміст лекції	МЕТОДИ
1.	<i>Ознайомлення студентів з темою лекції.</i> Тема: Поняття ритму та динаміки у композиції натюрморту	Словесні: розповідь
2.	<i>Виклад основного матеріалу.</i> Натюрмортий жанр розвивали такі художники як Поль Сезанн, Анрі Матисс, К. Петров-Водкін, Ігорь Грабарь, Пол Балмер, Андрій Шустов та продовжує розвивати сучасний український художник Денис Саражин. Завдяки творчості відомих майстрів натюрмортий живопис досліджують такі автори як Б. Віппер (у дослідженні «Проблема та розвиток натюрморту»), А. Кривавич (у дослідженні «Натюрморт»). Варто проаналізувати натюрморт «Персики та груші» в якому яскраво виражена складна просторова композиція та цікава перспектива. У натюрморті художник використовує метод зворотної перспективи, тобто предмети заднього плану зображені трішки більшими. Кузьма Сергійович Петров-Водкін – радянський художник відомий своїми унікальними натюрмортами. Художник прийшов до цього жанру не відразу, а тільки в 1918-1920 роках, маючи вже індивідуальні особливі риси, які відрізняли його від інших майстрів початку ХХ століття. Композиція натюрморту «Черемха в склянці» яскравий приклад використання художником своєрідного бачення перспективи та динаміки предметів Творчість Анрі Матиса , французького художника та скульптора, представника фонізму відрізняється використанням яскравої палітри кольорів. За допомогою кольору та форми художник передавав емоцію «Натюрморт з «Танцем» у натюрморті зображений цікавий експеримент з простором та кольором. Композиція натюрморту ніби сконцентрована у центрі полотна на вазі з квітами та фруктами але тим самим художник зобразив кут столу який переводить наш погляд на картину «Танець». Відома картина Ігоря Грабаря «Яблука» (Додаток А, рис. 1.4.) написана в 1905 році передає характерну імпресіоністичну манеру живопису автора. Художник використовує лише чотири кольори: червоний, жовтий, синій та білий. Кольори взаємодіють між собою на предметах, синій посуд на жовто-зелені яблука відбиваються на білій скатертині, таким чином	Наочні: ілюстрація, демонстрація Практичні: Метод зацікавлення Пояснення Узагальнення Мистецька бесіда

	<p>об'єднуючи картину в єдину композицію.</p> <p>Денис Саражин – сучасний український художник, народився в м. Нікополь у 1982 році, зараз живе та працює у Харкові. Його називають сучасним українським імпресіоністом. Натюрморт «Гарбузове королівство» (Додаток А, Рис. 1.5.) вражає своєю оригінальним вирішенням композиції та використанням просторовості. У натюрморті зображений стіл на якому яскрава драперія та гарбузи, стілець біля столу на який спадає драперія та знаходить гарбуз, який забезпечує рівновагу всього полотна.</p>	
3.	<p>Завершення версії та підведення підсумків;</p> <p>Згадати з студентами з якими художниками вони були ознайомлені та які твори найбільше характеризують композицію складного просторового натюрморту.</p>	
4.	<p><i>Надання матеріалу студентам для самостійного опрацювання</i></p>	

Рис. Г. 1.1. Лекція на тему: «Аналіз творчого доробку художників які працювали в натюрмортному жанрі» для студентів закладів вищої освіти.

